

Ce facem cu economia? Priorități economice imediate pentru noul Guvern

26 iulie, 2021

Adrian Lupușor

Fiecare Guvern nou-format, în Republica Moldova și nu doar, se confruntă de la bun început cu dilema clasică: lista imensă de probleme pe de o parte, și, resursele și timpul limitat pe de altă parte. Viitorul Guvern nu va fi o excepție, doar că pe lângă probleme economice structurale legate de competitivitate scăzută, insuficiența de locuri de muncă decente sau climat de afaceri neprietenos, s-au adăugat și efectele pandemiei din 2020 și riscurile unui nou val în viitorul apropiat. În aceste circumstanțe, chiar dacă soluțiile de politici economice sunt de mult timp cunoscute, la moment principala provocare este identificarea priorităților imediate care urmează să răspundă celor mai stringente necesități, în special al grupurilor vulnerabile având în vedere efectul disproporționat al crizei, să accelereze recuperarea economică și să creeze premisele pentru noul model de creștere economică bazat pe investiții și exporturi, despre care se vorbește deja mai bine de un deceniu. Prin urmare, scopul acestui document este de a identifica prioritățile economice imediate pentru noul Guvern, luând în considerație cele mai stringente necesități, în baza unei abordări sistemice: identificarea constrângerilor de bază, eliminarea cărora va permite în mod automat soluționarea altor constrângeri.

Care sunt problemele economice fundamentale care trebuie abordate imediat?

Înainte de a formula intervențiile de politici, este necesar de identificat cele mai stringente probleme eliminarea cărora va soluționa automat alte probleme (efect pozitiv de multiplicare). Pentru a înțelege care trebuie să fie prioritățile-cheie în domeniul economic este suficient să accentuăm că principala îngrijorare a populației, care s-a acutizat în contextul pandemiei, ține de sărăcie¹. Conform sondajelor, problema respectivă s-a agravat în contextul în care veniturile firmelor s-au redus, fapt ce a dus la reducerea veniturilor salariale și a ocupării.

Prin urmare, prioritatea finală a politicilor în domeniul economic trebuie să țină de protejarea și, ulterior, maximizarea veniturilor, care pot fi divizate în veniturile populației (preponderent, cele salariale), veniturile antreprenorilor (dividendele) și veniturile bugetare, centrale și locale. La rândul lor, veniturile populației sunt determinate de: (i) salarii, care depind de productivitatea muncii, și (ii) rata de ocupare, ambele fiind foarte joase; veniturile antreprenorilor sunt subminate de mediul investițional neprietenos; iar veniturile bugetare – de ocuparea informală, evaziunea fiscală, management defectuos al finanțelor publice, corupție și scheme frauduloase de delapidare de fonduri.

Formularea priorităților de politici economice

Politicile economice imediate trebuie să graviteze în jurul a 4 obiective majore: (i) maximizarea și eficientizarea veniturilor bugetare prin combaterea ocupării informale, evaziunii fiscale și a managementului defectuos și a delapidărilor de fonduri publice; (ii) maximizarea veniturilor antreprenorilor

¹ Conform Barometrelui Opiniei Publice din februarie 2021, sărăcia este principala îngrijorare de ordin socio-economic pentru 26% din populație.

prin crearea unui mediu de afaceri prietenos și motivant; (iii) protejarea și, ulterior, maximizarea veniturilor populației, prin crearea de oportunități de angajare decentă și iv) promovarea investițiilor publice în infrastructură și cercetare. În continuare, vom detalia acțiunile necesare pentru fiecare obiectiv:

(i) Maximizarea veniturilor bugetare și sporirea eficacității cheltuielilor bugetare

În acest sens este necesar un spectru de măsuri urgente privind: (a) eficientizarea managementului finanțelor publice și combaterea schemelor de delapidare a resurselor bugetare; (b) combaterea ocupării informale; (c) combaterea evaziunii fiscale; și (d) consolidarea autonomiei financiare locale.

În vederea eficientizării managementului finanțelor publice și combaterii schemelor de delapidare a resurselor bugetare este necesară:

- *Auditarea modului de administrare din ultimii ani a celor mai importante Fonduri*, în special Fondul Rutier, Fondul Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural, și Fondul Ecologic Național. În rezultatul auditării urmează să fie identificate eventuale scheme de corupție și delapidare (în cazul în care acestea există) și formulate recomandări privind eficientizarea administrării Fondurilor respective.
- *Examinarea minuțioasă în cadrul Comisiilor Parlamentare a Rapoartelor Curții de Conturi și asumarea angajamentului Parlamentului în vederea monitorizării implementării recomandărilor din rapoartele respective de către instituțiile vizate.* În acest sens, este necesară reanimarea implicită a funcției de control parlamentar.
- *Efectuarea unei evaluări cuprinzătoare a activității și oportunității prezenței statului în economie în calitate de agent economic.* Aceasta vizează cartarea și evaluarea activității întreprinderilor de stat și a celor cu capital de stat, pentru a înțelege beneficiile versus costurile la nivel de buget și economie în general. În funcție de această evaluare, este necesară formularea unei viziuni clare cu privire la programul de deetățizare a proprietății publice. Totodată, Agenția Proprietății Publice trebuie să joace un rol mai pro-activ în vederea fortificării guvernanței corporative în întreprinderile de stat, în special prin profesionalizarea și responsabilizarea Consiliilor de administrare, îmbunătățirea Codurilor de guvernanță corporativă în conformitate cu principiile OECD și a Băncii Mondiale, fortificarea funcțiilor de control intern și sporirea transparenței întreprinderilor respective².
- *Eficientizarea utilizării banilor publici prin mecanismul de achiziții publice*, mai ales în contextul intenției de lansare a unor proiecte investiționale de anvergură în perioada imediat următoare. În acest sens, elemente precum transparența, integritatea, imparțialitatea și confidențialitatea trebuie asigurate pe tot lanțul de achiziții – de la autoritățile contractante la instituțiile de coordonare și reglementarea politicilor în domeniu la nivel național.

În vederea combaterii ocupării informale, este necesară:

- *Reformarea și fortificarea Inspecției de stat a muncii.* Rolul, prestigiul și competențele instituționale ale Inspecției de stat a muncii în ceea ce ține de prevenirea, depistarea și penalizarea practicilor de ocupare informală trebuie consolidate substanțial. Aceste probleme trebuie remediate prin o reformă amplă a Instituției, cu accent pe:
 - atribuirea funcției de agent constator;
 - permisiunea organizării controalelor inopinate, în funcție de profilul de risc și în baza unei proceduri transparente și clare;
 - consolidarea numărului de persoane în vederea exercitării depline a mandatului;

² „Cartea albă a bunei guvernări în sectorul întreprinderilor de stat și a celor cu capital de stat”, Expert-Grup, 2021, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Cartea_Alba_a_bunei_guvernari_in_sectorul_intreprinderilor_de_stat.pdf

- consolidarea capacităților instituției, cu accent pe depistarea practicilor de „salarii în plic”, angajarea informală a lucrătorilor sezonieri și a zilierilor;
- îmbunătățirea comunicării și schimbului de informații/date a instituției cu alte instituții relevante, în vederea depistării mai timpurii și din oficiu (fără efectuarea de controale) a potențialelor practici și ocupare informală;
- *Interzicerea achitării salariilor în numerar.* Având în vedere natura restrictivă a acestei măsuri, pentru început aceasta poate fi aplicată doar întreprinderilor mari, iar, ulterior, transpusă și asupra tuturor întreprinderilor. Măsura respectivă va contribui la popularizarea plăților cu cardul și va descuraja utilizarea banilor în numerar.
- *Dezvoltarea și promovarea la nivelul Inspectoratului de stat al muncii a unui mecanism de raportare anonimă a cazurilor de angajare informală.* Succesul acestui instrument va depinde de receptivitatea instituției la notificările respective și, respectiv, impactul acestor denunțuri. Prin urmare, implementarea acestui mecanism este importantă să aibă loc în paralel cu reformare și fortificarea instituției conform recomandărilor de mai sus.
- *Promovarea unei campanii de informare cu privire la drepturile angajaților, precum și riscurile și costurile ocupării informale.* Chiar dacă asemenea campanii au fost implementată anterior, este necesar de a pune mai mare accent pe vizibilitate sporită, precum și pe informații mai practice și exacte despre subiectul în cauză.
- *Dezvoltarea unui mecanism de feedback / schimb de informații pentru plătitorii de taxe,* ceea ce va permite completarea timpului îndelungat dintre plata impozitelor și momentul în care contribuabilul va beneficia de impozitele respective. Aceasta presupune dezvoltarea sistemului informațional existent, care prezintă datele despre taxele și impozitele plătite, disponibil pe platforma mcabinet.gov.md. Acesta trebuie să fie promovat mai intens în rândul populației. În al doilea rând, pe lângă informația despre impozitele și contribuțiile plătite, este necesar de a oferi informații adiționale privind beneficiile anticipate pentru contribuabil: mărimea aproximativă a indemnizației pentru creșterea copilului sau de șomaj, mărimea aproximativă a pensiei, și alte drepturi ale contribuabilului de apelare la sistemul de asigurări sociale sau medicale. Informația respectivă are importanță critică în vederea promovării beneficiilor conformării fiscale și trebuie să completeze datele privind impozitele achitate, pentru a evita reacții adverse (ex: tranziția de la activități formale la cele informale în situația în care contribuabilul cunoaște volumul contribuțiilor și impozitelor plătite fără a conștientiza beneficiile acestora).

Maximizarea veniturilor bugetare poate fi atinsă, în paralel, și prin combaterea evaziunii fiscale, și anume:

- *Impulsionarea activității Consiliului Național de Plăți.* Promovarea plăților fără numerar și reducerea numerarului în circulație a fost unul dintre obiectivele strategice incluse de BNM în planul strategic pentru anii 2013-2017. Atingerea obiectivului respectiv urma a fi realizată inclusiv prin constituirea unui Consiliu Național de Plăți, eveniment care a avut loc la 16 septembrie 2013. Cu părere de rău însă, activitatea consiliului respectiv nu a fost suficient de vizibilă în perioada implementării planului strategic. Printre funcțiile consiliului se numără identificarea impedimentelor existente în actele normative pentru activitatea și operațiunile zilnice ale participanților de pe piața serviciilor de plată precum și interesele consumatorilor finali. Rolul acestui forum profesionist este crucial în atingerea obiectivului de promovare a plăților fără numerar, prin urmare vizibilitatea lui trebuie sporită considerabil³. În particular, Consiliul în cauza ar trebui să asigure coordonarea și angajamentul instituțiilor în vederea implementării plene a

³ „Diminuarea corupției prin dezvoltarea plăților fără numerar”, Eugen Ghilețchi, Expert-Grup, 2019, <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/1727-economia-informal%C4%83-%E2%80%99Ela-punct%E2%80%9D-diminuarea-corup%C8%9Biei-prin-dezvoltarea-pl%C4%83%C8%9Bilor-f%C4%83r%C4%83-numerar>

Foii de parcurs pentru impulsivarea procesului de digitizare a economiei naționale și dezvoltare a comerțului electronic, elaborată recent de către Ministerul Economiei și Infrastructurii⁴.

- *Pentru întreprinderile mici și mijlocii este necesar de a dezvolta un program de suport și chiar subvenționare a costurilor aferente instalării terminalelor și comisioanelor bancare aferente tranzacțiilor cu cardul.* Aceasta va permite la modul direct diminuarea costurilor asociate cu plățile cu cardul, care la moment sunt suportate de către antreprenori și alimentează reticența acestora în vederea tranziției la plățile fără numerar. Aceasta vizează în special tranzacțiile din piețe, activitatea întreprinderilor micro și mici, start-up-urile și deținătorii de patente de întreprinzător.
- *Extinderea posibilității de a achita toate serviciile publice prin plăți fără numerar* (prin platforme electronice sau filiale ale băncilor), fără taxe și comisioane. Dezvoltarea sistemului M-pay demonstrează potențialul implementării unui cadru prielnic pentru promovarea plăților fără numerar, prin urmare este un imperativ extinderea posibilității de a achita orice serviciu public prin mijloace electronice. Adicional, până în prezent, în cazul achitării anumitor servicii publice prin intermediul băncilor, se percepe un comision. Comisionul respectiv este intenționat pentru a acoperi costurile de operare a băncilor și companiilor de procesare a plăților. În cazul achitării tranzacțiilor private cu cardul bancar, agenții economici sunt cei care acoperă costurile de tranzacționare, pe când în contextul serviciilor publice, statul lasă costurile pe seama cetățenilor. Pe lângă aceasta, în unele cazuri posibilitățile de achitare a serviciilor sunt limitate la o anumită bancă, sau un număr redus de mijloace de plată. Din considerent că băncile se numără printre beneficiarii principali ai plăților fără numerar, povara comisioanelor ar putea fi pusă pe umerii băncilor, toate băncile fiind obligate să accepte plățile pentru serviciile publice⁵.
- *Formalizarea activității deținătorilor de patente ale comercianților.* Una din principalele surse de numerar și activități economice informale sunt deținătorii de patente de întreprinzător și piețele în care aceștia activează. Problema nu constă în patentă per se, ci în faptul că acești antreprenori nu utilizează aparate de casă și nu achită impozite, creând și condiții de concurență neloială față de cei care își onorează obligațiile fiscale. Prin urmare, aceste întreprinderi trebuie să fie încurajate să-și formalizeze activitățile, prin instalarea aparatelor de casă, terminalelor pentru plățile cu cardul și menținerea evidenței contabile. În acest sens, sunt necesare măsuri de susținere directă pentru întreprinderile respective, în special în vederea acoperirii cheltuielilor aferente formalizării activității acestora.⁶ Nu în ultimul rând, instituțiile de control (în special, Inspectoratului Fiscal de Stat, Inspectoratul de Stat al Muncii și Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor) să-și revizuie abordările în vederea focusării pe oferirea de consultanță companiilor în ceea ce ține de compliance cu rigorile legale.
- *Simplificarea regimurilor de operare a întreprinderilor mici și a celor de familie*, prin elaborarea unui capitol separat cu prevederi simplificate, atât în Codul Fiscal, cât și în Codul Muncii.
- *Dezvoltarea unui program de denunțare voluntară*⁷. Când cetățenii își pot observa reciproc comportamentul social pozitiv și negativ, denunțarea poate contribui la reducerea frecvenței comportamentului necinstit. Într-adevăr, mesajele de informare socială pot fi completate cu un program de denunțare. Dacă într-o comunitate ajung informații negative și membrii acesteia îi pot denunța autorităților fiscale pe cei care nu își declară toate veniturile, s-ar putea reduce drastic frecvența evaziunii fiscale. Beneficiile potențiale ale introducerii unui program de denunțare

⁴ https://mei.gov.md/sites/default/files/foia_de_parcurs.pdf

⁵ Ibidem

⁶ În acest sens, este necesar de a ajusta corespunzător și populariza mecanismul elaborat de către Serviciul Fiscal de Stat: <https://sfs.md/en/generalization-database-orders/267>

⁷ Conform rezultatelor experimentelor economice din 2019-2020, descrise în studiul „Testarea opțiunilor de politici pentru combaterea evaziunii fiscale folosind perspective comportamentale”, Expert-Grup, 2020, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Rezultatele_experimentelor_comportamentale_evaziunea_fiscall.pdf

trebuie să fie ponderate cu costurile marginale ale funcționării unui astfel de program (ar trebui să fie alocate resurse publice preluării apelurilor de la denunțatori și investigării rapoartelor denunțătorilor). Cu toate acestea, experimentele economice efectuate în Moldova arată că simpla amenințare de denunțare poate acționa ca un stimulent puternic pentru evitarea evaziunii fiscale. De fapt, experimentele efectuate în Moldova arată că participanții sunt foarte sensibili la auditare, într-un mediu în care alții pot denunța. Prin urmare, deși introducerea unui program de denunțare ar necesita investiții publice inițiale pentru a asigura funcționarea sa corectă, datele sugerează că programul poate funcționa ca o simplă amenințare pe termen lung și ar necesita mai puține resurse publice.

- *Demararea unei campanii de informare și educație fiscală și financiară a populației*⁸. Oamenii tind să copieze un comportament pozitiv și negativ, ceea ce înseamnă că există o corelație puternică între rata de declarare a unei persoane și rata medie de declarare a celorlalți din grupul respectiv. Mai important, comportamentul negativ este mai contagios decât comportamentul pozitiv: este suficient ca un grup să observe o evaziune fiscală (chiar și la niveluri scăzute) pentru ca membrii grupului să adopte activ un comportament necinstit (ceea ce duce la o cascadă de comportamente necinstite). Există multe situații în viața reală în care oamenii fac schimb de diverse informații, inclusiv informații despre cazuri în care cineva din rețeaua unei persoane a adoptat o formă de comportament antisocial (evaziune fiscală, mituirea unui funcționar public). Rareori asistăm la situații în care cineva prezintă cu mândrie modul în care a respectat pe deplin legislația fiscală (sau o altă formă de regulă formală). Autoritățile publice trebuie să implementeze politici orientate spre actualizarea convingerilor cetățenilor cu privire la prevalența evaziunii fiscale în comunitatea lor. De exemplu, mesajele de informare socială similare cu cele utilizate de Hallsworth și colab. (2017) pot fi un mod eficient de a influența convingeri și comportamente⁹.

În vederea consolidării autonomiei financiare locale este necesară:

- *Dezvoltarea obligațiunilor municipale drept instrument de mobilizare de către APL a resurselor financiare pentru investiții capitale la nivel local*. În acest sens, este necesară eliminarea impozitării veniturilor obținute din investițiile în obligațiuni municipale, având în vedere experiența tuturor țărilor din regiune care au reușit dezvoltarea acestui instrument. În plus, este necesară promovarea activă a instrumentului respectiv în rândul APL și potențialilor investitori.
- *Renunțarea imediată la practicile clientelare de alocare a resurselor bugetare către APL*. Conform unei analize recente¹⁰, este atestată o evidență empirică robustă despre clientelismul politic în alocările bugetare pentru investițiile capitale: APL afiliate guvernării obțin, în mod constant, mai multe transferuri pentru investiții capitale de la bugetul de stat. Pe lângă implementarea unor politici publice în acest sens, practica respectivă poate fi curmată prin o simplă voință politică a partidului de la guvernare, fapt ce va ridica la un alt nivel calitativ relația dintre APL și Guvern și va spori eficiența și impactul investițiilor publice locale. În plus, este necesar de a reforma sistemul de relații fiscale inter-guvernamentale, astfel ca mai multe impozite colectate la nivel

⁸ Conform rezultatelor experimentelor economice din 2019-2020, descrise în studiul „Testarea opțiunilor de politici pentru combaterea evaziunii fiscale folosind perspective comportamentale”, Expert-Grup, 2020, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Rezultatele_experimentelor_comportamentale_evaziunea_fiscall.pdf

⁹ Hallsworth și colab.13 (2017) au folosit trei mesaje de informare socială într-un experiment pe teren efectuat în Marea Britanie. Mesajele sunt: (i) „Nouă din zece persoane își plătesc impozitul la timp”, (ii) „Nouă din zece persoane din Marea Britanie își plătesc impozitul la timp”, (iii) „Nouă din zece persoane din Marea Britanie își achită impozitul la timp, în prezent sunteți în minoritatea foarte mică de oameni care nu le-au plătit încă”. Aceste mesaje, în special ultimul, au avut un efect pozitiv semnificativ asupra conformării fiscale.

¹⁰ „Clientelismul politic și investițiile publice”, 2021, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Studiul_Clientelismul_politic_si_investitiile_publice_ro.pdf

local să rămână la nivelul primăriei, iar transferurile de la bugetul de stat, chiar și cele cu destinație specială să fie făcute cu minimă discreție și în baza unor criterii clare și transparente.

(ii) Protejarea și, ulterior, maximizarea veniturilor populației

Acest obiectiv poate fi realizat, în paralel, pe două filiere. Prima ține de crearea condițiilor pentru majorarea salariilor, prin stimularea tehnologizării întreprinderilor și, respectiv, majorarea productivității muncii. A doua ține de evitarea pierderii locurilor de muncă din cauza efectelor pandemiei și integrarea populației pe piața muncii. În acest sens sunt necesare următoarele acțiuni:

- *Elaborarea mecanismului pentru subvenționarea programului redus de muncă* (eng: Short-Term Work scheme). Acesta urmează să compenseze o parte din veniturile salariale reduse din cauza efectelor pandemiei (de la 50% la 100%, în funcție de mărimea salariului primit). Măsura respectivă a fost pe larg aplicată de majoritatea țărilor din regiune, inclusiv România, și a fost una din principalele măsuri de suport acordat firmelor și populației în contextul pandemiei. Chiar dacă situația pandemică este stabilizată, riscul unui nou val pandemic sunt mari, iar Guvernul trebuie să fie pregătit pentru aplicarea noilor măsuri restrictive acompaniate de măsuri compensatorii prin intermediul acestui mecanism de subvenționare a programului redus de muncă. Costul acestuia se estimează la circa 17-18 milioane EUR care pot fi acoperite parțial din bugetul de stat, eventual prin emitere de valori mobiliare de stat, din simplu motiv că beneficiile acestuia depășesc de circa 3 ori costurile. Cauza este că aceste subvenții, pe de o parte, vor preveni creșterea ratei de șomaj și, respectiv, va atenua presiunile pe sistemul de protecție socială și va menține locurile de muncă, iar pe de altă parte, se vor transforma în consum final care va genera încasări bugetare din impozitele indirecte (în special, TVA și accize).
- *Pensia minimă de 2000 lei* asumată de viitorul partid de guvernare în campania electorală și după, chiar dacă implică un efort bugetar anual considerabil de peste 4 miliarde de lei, este o acțiune necesară pentru protejarea oamenilor cu venituri mici, mai ales pe fondul unui potențial trend inflaționist care se prefigurează. Totodată, este necesară o analiză detaliată privind potențialul de creștere a salariului minim pe economie și care ar fi mărimea optimă a acestuia care să mențină un compromis rezonabil între stat, firme și anagjați.
- *Program de vouchere pentru instruirea continuă*, pentru a susține populația inactivă sau în căutarea unui loc de muncă să se integreze mai ușor pe piața muncii prin însușirea calificărilor solicitate de angajatori. În contextul efectelor pandemiei, aceasta ține preponderent de cunoașterea lucrului la computer, marketing și vânzări online, precum și alte specializări relevante (ex: contabilitate, limbi străine etc.). Programul urmează să fie ținut spre populația cu venituri mici, tinerii antreprenori, precum și migranții reveniți acasă. Un asemenea program ar costa bugetul de stat circa 2,5 milioane EUR și ar putea fi susținut parțial din bugetul de stat și parțial din contul asistenței externe. Beneficiile programului respectiv vor depăși semnificativ costurile deoarece acesta va facilita integrarea populației pe piața muncii, atenuând presiunea pe sistemul de protecție socială și contribuind la sporirea încasărilor bugetare și creșterea veniturilor populației și a economiei în general.

(iii) Susținerea antreprenoriatului

- *Dezvoltarea unui program de subvenționare a investițiilor companiilor care urmează să proceseze materia primă locală* (ex: echipamente pentru procesarea și ambalarea uleiurilor de semințe, prelucrarea/conservarea legumelor și fructelor etc.). Acesta urmează să stimuleze valoarea adăugată a producției locale, cu efecte pozitive asupra productivității și salariilor. Programul ar putea constitui circa 50 milioane Euro anual, fiind finanțat din două surse majore: (i) revizuirea

Fondului Național pentru Dezvoltarea Agriculturii și Mediului Rural gestionat de Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură (AIPA) în baza unui audit cuprinzător independent, care să permită o prioritizare mai bună a resurselor în favoarea subvenționării activităților de procesare avansată a materiei prime locale; și (ii) asistența externă, în special pachetul UE de recuperare economică de 600 milioane Euro pentru 2021-2024.

- *Demararea unui program de reanimare și dinamizare a diplomației economice*, în vederea stimulării atragerii investițiilor străine. În acest sens, este necesară crearea unei platforme de comunicare dintre Agenția de Investiții, care este principala instituție responsabilă pentru promovarea diplomației economice, și misiunile diplomatice ale Moldovei peste hotare. În plus, este necesar de efectuat o cartare a misiunilor diplomatice și o evaluare a activității acestora din perspectiva succeselor în promovarea diplomației economice, precum și revizuirea repartizării atașatilor economici în funcție de prioritățile și relațiile economice internaționale. Totodată, este necesară revizuirea fișelor de post ale funcționarilor relevanți din misiunile diplomatice prin suplinirea acestora cu indicatori de performanță individuală și colectivă în raport cu diplomația economică. Un asemenea program nu implică costuri esențiale și poate fi implementat cu suportul partenerilor de dezvoltare.
- *Demararea investigațiilor de către Consiliul Concurenței privind starea cadrului concurențial pe următoarele piețe: piața intermediarilor de produse agricole, piața produselor petroliere, piața farmaceutică, piața financiară (bancară și non-bancară).* Scopul investigațiilor este de a identifica și sancționa posibilele aranjamente anticoncurențiale care duc la prețuri exagerate pentru consumatori și/sau bariere de intrare pentru noi jucători pe piețele respective. Investigațiile respective pot fi făcute prin priorietizarea resurselor Consiliului Concurenței, precum și în baza suportului din partea comunității de experți și a partenerilor de dezvoltare.
- *Extinderea rolului de protecție a consumatorului și fortificarea capacităților Agenției pentru Protecția Consumatorilor și Supravegherea Pieței.* Deși un domeniu oarecum neglijat până acum, protecția consumatorului poate fi acel instrument care să ajute anumite piețe cu probleme din economia națională să lucreze și să devină mai eficiente, atât în interesul consumatorului cât și al producătorului. O competiție sporită între ofertanții de bunuri și servicii va fi asigurată dacă consumatorii vor obține informații exacte, corecte și imparțiale despre ceea ce achiziționează. Astfel, pe de o parte competiția este cheia către dezvoltarea de noi produse și servicii mai competitive, în timp ce înlăturarea practicilor neloiale în raport cu clienții îi va scoate în prim plan pe producătorii cinstiți și îi va înlătura din piață pe cei care trișează.
- *Capitalizarea și reformarea Fondului de garantare a creditelor bancare*, aflat în prezent în gestiunea ODIMM, și reformarea acestuia astfel ca emiterea garanțiilor să fie mai rapidă și accesibilă. Capitalizarea ar putea fi majorată până la totalul de 50 milioane Euro, ceea ce ar necesita o infuzie adițională de capital de circa 1 milion EUR. Această sumă ar putea fi identificată din bugetul de stat, prin emitere de valori mobiliare de stat, deoarece beneficiile vor fi vizibile imediat și vor depăși costurile. Cele mai conservative calcule sugerează să capitalizarea respectivă va dubla numărul de garanții active până la circa 10-11 milioane Euro, ceea ce se va transforma în circa 30 milioane Euro credite noi și 45 milioane Euro investiții private. Pe lângă capitalizarea Fondului respectiv, este necesar de revizuit mecanismul prin care garanțiile respective sunt emise, astfel încât emiterea acestora să fie mai puțin birocratizată (de exemplu, depunerea și examinarea dosarului pentru obținerea garanției ar putea avea loc direct la bancă, ofițerul de credit fiind obligat să consulte documentele cu ODIMM). Nu în ultimul rând, instrumentul respectiv trebuie promovat mai activ în rândul mediului de afaceri, precum și în rândul băncilor, pentru a facilita valorificarea mai plenară a resurselor Fondului.

- *Program de asistență în afaceri, prin consolidarea capacităților incubatoarelor de afaceri din întreaga țară*, pentru cei care doresc să inițieze propriile afaceri sau pentru companiile mici care doresc să se adapteze mai rapid în condițiile pandemice și post-pandemice și să-și dezvolte afacerile. Programul ar consta în fortificarea capacităților incubatoarelor de afaceri din întreaga țară, prin angajarea unei rețele de facilitatori, care ar oferi consultanță și mentorat gratis pe marginea oportunităților de finanțare, programelor de instruire și suport în afaceri, cadrului legal privind înregistrarea afacerilor și obținerii documentelor permise, și altor aspecte importante viitorilor și micilor antreprenori. Un asemenea program implementat pentru o perioadă de circa 2-3 ani ar putea costa circa 1 milion Euro și ar putea fi integral finanțat din contul asistenței externe. Beneficiile vor depăși ușor costurile, având în vedere că suma respectivă ar fi suficientă pentru acoperirea a circa 3500-4000 beneficiari, fapt ce se va transforma în noi afaceri, locuri de muncă, încasări bugetare și creștere economică.
- *Crearea unităților de consultanță și suport în afaceri în cadrul instituțiilor care reglementează activitatea de antreprenariat* (în special, Fiscul, Serviciul Vamal, Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor, Agenția de Mediu, și alte instituții care eliberează acte permise). În esență, politica respectivă urmează să schimbe radical abordarea instituțiilor publice în raport cu mediul de afaceri, prin transformarea acestora din instituții de reglementare și control a activității de antreprenariat, în instituții de suport în afaceri. Aceasta presupune instruirea personalului acestor instituții prin transformarea acestora în consultanți de afaceri, schimbarea fișei postului și includerea indicatorilor de performanță aferenți noilor accente (ex: numărul de antrenori consultați și susținuți în obținerea documentelor permise, nivelul de satisfacție a antreprenorilor consultați, numărul de probleme ale antreprenorilor soluționate etc.). În paralel, este necesară înăsprirea penalităților pentru antreprenorii care încalcă premeditat legislația. Un asemenea program poate fi susținut în baza unor proiecte de twinning și asistență externă din partea partenerilor de dezvoltare.
- *Implementarea mecanismului aprobării tacite la emiterea documentelor permise și digitizarea proceselor respective*. Astfel, în lipsa de solicitări adiționale sau motive obiective, antreprenorii trebuie să recepționeze documentele permise în mod automat, fără a aștepta răspunsul/avizarea din partea funcționarului public. Suplimentar, întregul proces de examinare și aprobare a cererilor pentru obținerea documentelor permise trebuie să fie digitalizat, astfel încât solicitantul să poată vedea online în orice clipă statutul solicitării și etapa de examinare/aprobare la care află documentul în cauză. Scopul este de a automatiza, transparentiza și urgenta procesele respective, ceea ce va elimina corupția și va spori viteza de emitere a actelor permise pentru activitățile antreprenoriale.
- *Extrapolarea beneficiilor din zonele economice libere la nivelul întregii țări*. În particular, este necesară asigurarea funcționării posturilor vamale 24 ore din 24, 7 zile pe săptămână, automatizarea și urgentarea vămuirii mărfurilor (în special a celor ușor perisabile) și simplificarea și urgentarea procedurilor de restituire TVA.

(iv) investițiile publice în infrastructură și cercetare

- Colaborarea cu agențiile de rating străine în vederea actualizării rating-ului de țară în perspectiva lansării pe piețele financiare externe și atragerea unor finanțări la costuri mai mici, atât pentru sectorul guvernamental, cât și pentru firme;
- Analiza lacunelor pentru sub-executarea constantă a investițiilor capitale din cadrul bugetului public;
- Deblocarea și/sau demararea proiectelor existente care au sursă clară de finanțare și parametri tehnici setați. Exemple în acest sens pot servi construcția stației electrice de back-to-back la

Vulcănești și a liniei de transport între Vulcănești și Chișinău, dar și operaționalizarea gazoductului Iași-Ungheni, precum și finalizarea gazoductului Iași-Chișinău;

- Îmbunătățirea guvernării proiectelor din investiții publice, în special cele legate de infrastructura drumurilor;
- Evaluarea sistemului actual național de cercetare în agricultură, stabilirea lipsurilor și necesarului de investiții pentru a putea furniza soluții competitive pentru agricultori adaptate la schimbările climatice.